

МОДЕЛЮВАННЯ ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ В УМОВАХ ЗМІН РИНКОВОГО СЕРЕДОВИЩА

¹Національний університет біоресурсів і природокористування України

Анотація. У статті досліджено особливості моделювання людського капіталу на засадах Закону загального розвитку системи, теорій чинників виробництва, інституціоналізму, інновацій, соціалізації, запропоновані: модель структури людського капіталу, моделі добробуту

Ключові слова: людський капітал; добробут; інновації; моделювання рівня добробуту

MODELING HUMAN CAPITAL IN THE CONDITIONS OF CHANGING THE MARKET ENVIRONMENT

Abstract The article examines the features of modeling human capital based on the Law of the General Development of the System, the theory of factors of production, institutionalism, innovation, socialization, proposed: a model of the structure of human capital, a model of welfare.

Keywords: human capital; welfare; innovation; wealth modeling.

Добробут визначає ступінь задоволення потреб людини, забезпечення матеріальними, духовними благами, залежить, від рівня доходів, багатства, від рівня розвитку продуктивних сил і виробничих відносин; виражається системою показників, що характеризують рівень життя населення, та визначає національний рівень людського капіталу. Людський капітал розглядається як величина сукупних ресурсів розвитку національної економіки, сформованих визначеним рівнем добробуту за рахунок сумісної діяльності суб'єктів господарювання – домогосподарства, компанії, регіону, держави протягом визначеного періоду часу. Формування людського капіталу визначає його структура, а розвиток – динаміка змін його показників у часі.

Моделювання рівня добробуту в Україні базується на методології соціально орієнтованого розвитку [1, 3], структурі людського капіталу [2, 3], типах інноваційних змін, організації суспільства. Розвиток країни, рівень, якість життя визначені особливостями формування, структурою, рівнем розвитку людського капіталу. Низький рівень добробуту свідчить про порушення формування та розвитку людського капіталу. Як показали дослідження за 2013 – 2019 роки. реальний людський капітал в Україні зменшився на 30.7%, номінальний зріс в 3.7 раз.

За 2010-2019 роки номінальні доходи населення зросли за 2010-2019 рр. в 3,4 рази, досягли в 2019 р. 3 733 млрд. грн. В їх структурі 47% займає зарплата, 18,1% - прибуток, змішаний дохід, 3,1% - доходи від власності, 31,8% - соціальна допомога, поточні трансферти. За 2010-19 рр. в доходах населення частка зарплати зросла на 15,2%, частка прибутку та змішаного доходу на 20%, частка доходів від власності в доходах населення зменшилась на 50%. Зменшення частки соціальної допомоги, поточних трансфертів в загальних доходах склало 17,4%, а у витратах – 37,1%. В 2013-2019 роках людський капітал громадянина в Україні перевищує середньомісячні сукупні витрати на одну особу в 2,2–2,7 раз. Людський капітал однієї особи перевищує соціальні стандарти: прожитковий мінімум в 1,8–2,5 раз; мінімальну пенсію в 1,1–3,1 раз; мінімальну зарплату в 1,1 – 1,8 раз. За 2013-2019 роки перевищення розміром людського капіталу однієї особи в реальному еквіваленті (розрахованого з величини сукупних ресурсів) - світового рівня бідності змінювалось від 0,83 раз в 2015 році, 0,89 в 2016 році до 2,1раз в 2014 році та 1,6 раз в 2019 році. Українські соціальні стандарти в 2013-2019 роках перевищили світовий рівень бідності (4,25 USD на добу): походючи з прожиткового мінімуму 0,41–1,24 раз, з мінімальної пенсії 0,33–0,88 раз, з мінімальної зарплати 0,4–1,1 раз. Отже, соціальні нормативи формування людського капіталу є явно недостатніми, не кажучи вже про створення підстав для його розвитку.

Моделювання засновано на класифікації людського капіталу за рівнями формування та розвитку людського капіталу [3]:

-за елементами формування (капіталізований внесок в майбутні покоління, фізіологічний, підприємницький, інтелектуальний, соціальний капітал, ефекти трансакційних витрат, корпоративних, суспільних благ,

-за суб'єктом отримання переваг (індивід (людина), групи (компанії, регіони), суспільство (держава));

-за рівнями управління (особистісний, компанії, регіону, держави);

-за видами залежності благ (хто надає - приватний, колективний, суспільний);

-за характером часових змін (умовно-постійний, умовно-змінний);

-за функціями впливу інноваційних змін (інституційний, екологізаційний, інноваційний, соціалізаційний)/

Структура людського капіталу, що сформована на засадах Закону загального розвитку системи представлена на рисунку 1.

Умовні позначення: $(A_s B_s C_s)$ – приріст приватних благ $a_s x_s$; ЛК; $(O_s A_s C_s P_s)$ – b_s - базова оцінка суспільних і колективних благ умовно-постійної частки ЛК; $(A_s C_s D_s)$ – зменшення бази ЛК; $(A_s B_s D_s)$ – зміна ЛК; $(A_s O_s D_s P_s)$ – залишок бази ЛК, a_s - ставка винагороди за активність; x_s - активність системи.

Рис. 1. Структура людського капіталу

На засадах запропонованої моделі формування людського капіталу встановлено, що за 2010–2020 роки скоротилися всі джерела його фінансування з сукупних ресурсів домогосподарства, з яких 70 - 72% фінансується за рахунок індивідуальних домогосподарчих благ, а 29.0% за рахунок суспільних і колективних. За 2010 – 2017 роки зменшилась умовно-змінна частка людського капіталу номінально на 71%, а реально - на 45.1%. Фізіологічний капітал зріс в 1,74 раз з 1948,2 грн. до 3395,3 грн.

Різноманіття інноваційних змін щодо підвищення рівня людського капіталу залежить від чинників менталітету, цінностей, форми організації суспільства, соціально-економічної, техніко-технологічної, інфокомунікаційної орієнтації країни. Вони проявляються в сферах інституціалізації, екологізації, інноваційності, соціалізації за різними підходами до формування добробуту суб'єктів з врахуванням чинників формування трудового доходу, доходів від власності, суспільних благ, державного регулювання рівня та якості життя.

Добробут в інституційній моделі для різних форм організації суспільства заснований на відмінностях інституційних підстав, інститутів власності, які визначають особливості формування й розвитку структури людського капіталу. Екологічні вимоги є життєво необхідними для людини. Модель трудового доходу базується виключно на трудовій експлуатації фізіологічного, підприємницького, інтелектуального капіталу, які є структурою приватного блага економічного суб'єкта в централізованій економіці. Добробут ринкової економіки визначений інституційною

моделлю, зорієнтованою на трудові доходи, доходи від власності, ефект трансакційних витрат, капіталізовані витрати домогосподарства на відтворення робочої сили. Рівень добробуту в соціально орієнтованій економіці визначений інституційною моделлю, яка орієнтована на отримання кожним громадянином ефекту суспільних благ, який є суттєвим для гідного рівня життя.

Рівень екологізації, притаманний конкретній країні, визначений соціально-економічними пріоритетами форми організації суспільства, регіональними інтересами, інституціональними, соціально-економічними, політичними, ментальними, традиційно-культурними, іншими засадами. Він є необхідною умовою кожної з стадій розвитку людського капіталу, показником екологічної безпеки, якості людського капіталу. Високий рівень життя відповідає екологічно безпечним продуктам, технологіям, інноваціям, біоекономічному розвитку. Екологічно забруднені ресурси, територія, продукція стає загрозою для життя людей, компаній, життєздатності регіонів.

Моделі формування добробуту побудовані на основі методології загального розвитку системи, теорії факторів виробництва, інституціалізації, інновацій, соціалізації в залежності від структури людського капіталу. Вони поділяються на моделі: формування трудового доходу (для централізованої економіки або близької до неї), моделі формування доходів від праці та власності (для ринкової економіки), моделі добробуту (для соціально орієнтованої економіки). Соціалізаційна модель формування трудового доходу базується на врахуванні тільки оплати праці (в середньому 40.2% від вартості людського капіталу). Соціалізаційна модель формування доходу від власності враховує усі форми доходів, соціалізаційна модель формування добробуту враховує суспільну допомогу в розмірі до 50% від сукупних витрат, яка існує в соціально орієнтованих країнах, на яку може згідно прогресивної системи фіскального оподаткування розраховувати громадянин, що сплачує податки.

Для з'ясування ступеня впливу людського капіталу на рівень ВВП, індекс розвитку людського капіталу, а також щільності існуючих кореляційно-регресійних зв'язків, виявлення залежності змінних-незалежних чинників в інституційних моделях добробуту побудована система економетричних моделей. В моделях формування трудового доходу, доходу від власності, добробуту, виявлено прямий, суттєвий, дуже високий зв'язок між реальним людським капіталом - і реальним ВВП з коефіцієнтами кореляції +0.981, +0.984, +0.985, відповідно, з статистично значимою залежністю ознак, коефіцієнтами детермінації, відповідно, 0.962; 0.969; 0.985; з середньою похибкою апроксимації 3.3-3.5%. Економетричне моделювання впливу величини людського капіталу на індекс людського розвитку з'ясувало існування прямого, суттєвого, високого рівня щільності зв'язку з коефіцієнтом кореляції 0,897.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Головніна О. Г. Методологічні засади соціально орієнтованої ринкової економіки: [монографія]. Київ, 2005. 460 с.
2. Golovnvina O. G. Methodology valuation of increasing cost property. Socio-economic problems of management: [Collective monograph]. Thorpe-Bowker, Melbourne, Australia, 2015. P.241–248.
3. Golovnvina O.G. Methodology of the socio-economic adjusting in the conditions of transformation economy. Economic efficiency of business in the conditions of unstable economy: [Collective monograph]. Aspekt Publishing of Budget Printing Center Taunton MA United States of America, 2015. P.31–37.
4. Головніна О. Г. Управління людським капіталом: теорія, методологія, практика: [монографія]. Київ, 2019. 473 с.
5. Golovnvina O.G., Somkina T.V. Estimation of influence of state regulation on development of the social capital of the subject of managing. Competitiveness of Entrepreneurial Structures: Features and Prospects: [Collective monograph]. Agenda Publishing House, Coventry, United Kingdom. 2018. P.32–45

Головніна Олена Германівна, кандидат економічних наук, доцент кафедри маркетингу та міжнародної торгівлі, Національний університет біоресурсів і природокористування України, Київ, email: marlendi2@i.ua

Golovnvina Elen G. – PhD in Economics, Associate Professor of the Department of Marketing and International Trade, National University of Bioresources and Environmental Management of Ukraine, Kiev, email: marlendi2@i.ua